

Vanaf de eeuwwisseling zijn veel problemen in het onderwijs zichtbaar geworden zoals de lage kwaliteit van het onderwijs, de fusie- en bouwdrift van veel besturen en het niet functionerende bekostigingssysteem.

Veel van deze problemen in het onderwijs zijn terug te voeren op de invoering van de lumpsum vanaf 1996. Het meest bekend zijn de bestuurlijke blunders waardoor grote onderwijsinstellingen als Inholland, Amarantis en andere in de financiële problemen raakten. Veel minder bekend is dat een meerderheid van de schoolbesturen, vanuit een, deels terecht, wantrouwen ten opzichte van de rijksoverheid, onevenredig veel geld bespaart op het onderwijs en dat geld oppot. Nog maar kort geleden had een aantal schoolbesturen nog een (illegaal) beleggingsclubje om uit het eigen vermogen een zo hoog mogelijk rendement te halen. Sinds 1998, het eerste jaar waarover het CBS de cijfers publiceert, is het gezamenlijke eigen vermogen van onderwijsinstellingen met 53% gestegen (inflatie 31%). Het eigen vermogen bedraagt eind 2011 bijna € 11 mrd waarvan de helft op de bank staat. In 2009 heeft de Commissie Don al geconstateerd dat veel schoolbesturen te hoge financiële buffers aanhouden, maar van een vrijwillige afbouw daarvan lijkt geen sprake. Schoolbesturen kiezen er in de praktijk voor om te bezuinigen op docenten in plaats van bewust hun reserves in te zetten.

Een van de doelstellingen bij de invoering van de lumpsum was een betere beheersbaarheid van de overheidsuitgaven aan onderwijs. Tussen 1995 en 2011 is het beschikbare bedrag voor onderwijs van € 13,7 mrd gegroeid naar € 31,4 mrd, gecorrigeerd voor inflatie is dat een toename van meer dan 60% in harde euro's. Bij deze cijfers zou je verwachten dat er in het onderwijs alleen maar tevreden bestuurders en docenten rondlopen. Geld genoeg voor kleinere klassen, hoger opgeleide docenten en hier en daar een smartboard. Niets is minder waar. Het aantal docenten voor de klas is de laatste jaren absoluut en relatief gedaald. De klassen worden dus alleen maar groter. Ook van een kwaliteitsverbetering is geen sprake. In het voortgezet onderwijs wordt een kwart van de lessen gegeven door onbevoegde docenten. Het niveau van de lerarenopleidingen en pabo's staat al jaren ter discussie. Als het extra geld dan niet naar de docenten is gegaan, waar is het dan wel terecht gekomen? Beter Onderwijs Nederland heeft wel een idee en zou daarom een goed onderzoek hiernaar toejuichen.

Achtereenvolgende ministers en staatssecretarissen van Onderwijs benoemen de docenten regelmatig als het grootste kapitaal in het onderwijs, maar kijken weg als blijkt dat extra geld helemaal niet bij docenten terecht komt. Dat is immers de verantwoordelijkheid van schoolbesturen. In het nationaal onderwijsakkoord worden 3.000 extra banen voor leraren beloofd, maar het is voor ons evident dat het hier eerder gaat om het behoud van banen die anders zouden verdwijnen. Met de lerarenagenda proberen de bewindslieden de schijn op te houden ook maar enige invloed te hebben op de inzet van docenten, maar de overheid is al jaren de grip kwijt op wat er werkelijk in het onderwijs gebeurt.

Beter Onderwijs Nederland pleit er al jaren voor om de lerarsalarissen los te koppelen van de lumpsum. Daarmee kan de overheid weer de volledige verantwoordelijkheid nemen voor de kwantiteit en kwaliteit van de leraren in het onderwijs. Stel de normen voor het aantal leraren per leerling per onderwijssoort (opnieuw) vast, evenals de kwalificaties waaraan leraren moeten voldoen en laat de onderwijsinstellingen de personeelskosten van leraren die aan de criteria voldoen bij de overheid declareren. De overige kosten van ondersteunend personeel, materieel, huisvesting en dergelijke blijven gewoon via de lumpsum bekostigd. Op de ingangsdatum van dit nieuwe stelsel moet de bestaande lumpsum gesplitst worden in een deel voor lerarsalarissen en een deel voor overige kosten. Hier kan natuurlijk al een begin gemaakt worden met bezuinigen op de overige kosten, maar het is niet realistisch te verwachten dat daarmee alle jaren van scheefgroei in een keer gecompenseerd kunnen worden. Daarom stellen we voor het bedrag voor de lerarsalarissen te verhogen met een bedrag dat verkregen wordt door de onderwijsinstellingen een solidariteitsheffing te laten bijdragen van 5% van het eigen vermogen. Bij benadering levert dat in het eerste jaar een extra bedrag op van ruim € 500 miljoen. Onderwijsinstellingen die als gevolg hiervan onder de norm van 20% solvabiliteit komen, worden van deze heffing vrijgesteld. Hiermee kunnen 8 à 9 duizend extra leraren worden aangesteld.

Het bedrag dat jaarlijks via de solidariteitsheffing binnenkomt, zal geleidelijk dalen, maar de lumpsum voor overige kosten kan met hetzelfde bedrag gekort worden. Daarmee worden geleidelijk de verhoudingen weer rechtgetrokken.

Dit plan vraagt geen extra geld voor onderwijs op de rijksbegroting en heeft dus geen nadelige gevolgen voor het begrotingstekort. Het kabinet wil graag dat we ons spaargeld aanspreken om de economie te stimuleren. Schoolbesturen beschikken over meer dan € 5,5 mrd aan spaargeld. De € 500 miljoen die onttrokken worden aan de spaarpotten van de onderwijsinstellingen voor extra uitgaven aan lerarsalarissen leveren een directe substantiële stimulans op voor de Nederlandse economie.

Hans Duijvestijn

Beter Onderwijs Nederland